

MORBIDNÍ KRÁSA VÁLKOU ZNIČENÉ PRAHY

Fotograf Josef Sudek v roce 1945 zachytil pražské památky poničené vojenskými zásahy z konce druhé světové války.

Na fotografii je vidět rozsklepený kus plechu. Sutiny, na pozadí ohořelé stěny s gotickými portály. Před nimi se tyčí kříž. Tohle že má být rájská zahrada? Pražští benediktini tak už ve čtrnáctém století nazvali dvůr uvnitř kláštera Emauzy. O šest století později, na konci druhé světové války, tam Josef Sudek spatřil jen ruiny.

Světznámý fotograf v roce 1945 obešel téměř všechny pražské památky, které byly poškozeny po třech náletech a pětidenních bojích při osvobození hlavního města. Pořídil necelé čtyři stovky záběrů, z nichž padesát vyšlo následující rok ve formě nepřilíživě kvalitního kalendáře. Zbytek veřejnost neviděla.

Mění to teprve aktuální výstava v pražském Domu fotografie nazvaná Topografie sutin. Trojice kurátorů Mariana Kubištvá, Vojtěch Lahoda a Katarína Mašterová se ponořila do nedávno objeveného souboru Sudkových negativů uložených v Ústavu dějin umění Akademie věd. K dispozici měli několik desítek původních zvětšenin a velkou část doplnili novými tisky z negativů. K Sudkovým fotografiím připojili ještě několik snímků podobného námětu od jiných autorů.

Josef Sudek, jednoruký veterán z první světové války, fotografoval poničené město z časového odstupu. Na jeho záběrech jsou už barikády většinou rozebrané, ohně uhašeny a mrtví odneseni. Zůstává zničená architektura. I na tu se ale bolí dívat, je to jako pohled na opravdové zranění: jak si bez staženého hrdla prohlížet poničenou gotickou fasádu měšťanských domů nebo vyhořelou Staroměstskou radnici bez střešy?

Ani Sudek sutiny nezaznamenával čistě dokumentárně, jako komerční zakázku. I když většina záběrů pravděpodobně vznikla na popud vydavatele Václava Poláčka, který si snímky objednal pro plánovaný kalendář, fotograf se na mís-

ta z vlastní potřeby vracel. Pořizoval detaily a promyšlené kompozice, jejichž význam je často symbolické a meditační. „Technické možnosti čtyřicátých let již dovozovaly pohotovost reportážní záběry. Sudek nám nabízí naopak statické a pečlivě komponované fotografické záznamy, které dovolují vícevrstvé čtení,“ uvádí v katalogu výstavy kurátorka Katarína Mašterová.

Sudek s velkoformátovým aparátem na těžkém dřevěném stativu šplhal do nejvyšších pater a na střechy protilehlých staveb, aby měl nejpůsobivější záběr. Je zřejmé, že sám byl zaskočen zkázkou, a jistě jej uhranula i morbidní krása zraněných památek. „Krajina s troskami je na jedné straně hrůzná, na straně druhé však mohutné zbytky městských budov vytvářejí podivnou, takřka surrealistickou krajinu podvrtné, křečovitě krásy,“ myslí si další z autorů výstavy, kunsthistorik Vojtěch Lahoda.

Fotografie jsou v galerii záměrně vystaveny bez popisků, kurátoři tak zdůrazňují jejich výtvarnost. Dokumentační náležitosti shrnuje brožurka přiložená ke vstupence. Dobovými informacemi ji doplňuje Pražský kalendář 1946 s podtitulem Kulturní ztráty Prahy 1939–1945. Na výstavě je jeho digitální verze, která umožňuje listovat na dotykovém monitoru.

Kromě Sudkových fotografií nažloutlé stránky obsahují text kunsthistorika Zdeňka Wirtha, jenž cituje i dobovou statistiku: při Pražském povstání padlo 3278 lidí, z toho 2226 Čechů, 70 Rusů, 942 Němců a 40 příslušníků jiných národů. Ze tří náletů byl nejničivější ten prostřední ze 14. února 1945, při němž Spojenci svrhli bomby na Prahu jen kvůli navigační chybě. Smrtonosný náklad byl určen Drážďanům.

Během náletů nebo při květnových bojích bylo podle Wirtha zničeno 7800 staveb, z nich 149 úplně a 185 bylo zasaženo velmi těžce. Z významných památek utrpěla především Staroměstská radnice, zapálena 7. května kolem poledne a ho-

■ Na snímku Josefa Sudka z roku 1945 je pohled z podesty pražského Národního muzea směrem na Václavské náměstí a dům čp. 812/II, zbořený v průběhu Pražského povstání.

Repro: Josef Sudek, dědicové, Ústav dějin umění AV ČR, repro Vlado Bohdan, ÚDU

řící do 8. května večer, a nadto ještě poničená dělostřelbou. Těžce zasažen byl také Emauzský klášter, v němž byla zničena i křížová chodba se vzácnými freskami z doby Karla IV. Poškozeny byly též Týnská a Malostranská Mostecká věž nebo renesanční míčovna na Pražském hradě.

Fotografie z kalendáře v první části výstavy jsou jakýmsi itinerářem míst, jimiž Sudek procházel. Další čtyři kapitoly sledují místa, na kterých se zastavil s největším zájmem: u Emauzského kláštera, v protektorátním skladišti kovových soch a zvonů na Manínách, v historickém centru města a nakonec u Staroměstské radnice, požárem poznamenané ikony válečné Prahy.

Zachytil také pozůstatky válečných opatření, například ochranné obezdívání částí památek, protipožární nádrže na náměstích – jedna stála vedle památníku Jana Husa na Staroměstském, další na Hradčanském nebo Betlémském náměstí.

Josef Sudek ve svém poválečném souboru fotografoval také lidi na ulicích. Bylo to poprvé od dvacátých let, kdy se ve své volné tvorbě zajímal o něco jiného, než jsou zátiší či krajina. Všiml si lidí, kteří ve velkém počtu přijížděli do centra, aby na vlastní oči viděli zničené památky a aby u improvizovaných pomníků uctili oběti války položením květin.

Jedno z takových míst bylo u vyhořelé Staroměstské radnice, kde u kříže sbitého z ohořelých trámů dokonce stála čestná stráž. Jak si všimá kurátorka Katarína Mašterová, přeživší obyvatelé na Sudkových fotografiích spíše nevěřícně přihlížejí a truchlí, ale už nejsou zděšeni.

„Sudek si mohl pamatovat pocit nové naděje a poválečnou euforii (jestli se tak dá nazvat doba strávená převážně v pražské Invalidovně), již jednou okusil,“ uvádí v katalogu Mašterová, podle níž Sudkovy fotografie „můžeme vnímat jako zprávu o potřebě nového začátku, který znamená v první řadě přijmout a zamyslet se nad aktuální ztrátou.“

■ Josef Sudek: Topografie sutin. Dům fotografie, Praha, výstava potrvá do 19. srpna.